

I. helyezett

GERENCSÉR ANNA

Őszinte meggyőződéssel cselekvés

GERENCSÉR ANNA (1994) Szentendre

Mi életem legfontosabb értéke? Minden gondolkodó embernek, aki követni akarja a delphoi jósdá tanácsát, s meg szeretné ismerni önmagát, fel kell tennie ezt a kérdést. Sokat elárul az emberről, hogy mit tart fontosnak, milyen hierarchiát állít fel az általa megbecsült értékek között, de nincs semmi más, amely oly szorosan kötődne lényé magjához, személyisége legbiztosabb alapjához, mint az, hogy akár tudatosan, akár tudattalanul mely értéket helyezi a csúcsra, mi az, aminek hajlandó minden mászt alárendelni.

Egy igazi érték egyszerre ok és cél: cselekedeteink mozgatórugója, egyben törekvéseink célpontja, az ideális állapot, amelyet megvalósítani, vagy az erkölcsi mérce, amelyet elérni kívánunk. Bár többnyire nem vagyunk tudatában, központi értékünk minden tettünket áthatja, minden döntésünkben jelen van – ezért is elengedhetetlen, hogy végiggondoljuk, mit tartunk a legfontosabbnak, s miért pont azt.

Számomra a legfontosabb érték az életben az őszinte meggyőződéssel cselekvés: hogy az ember mindig azt tegye, amit valóban helyesnek tart. Más megfogalmazásban: az ember mindig kövesse lelke belső iránytűjét, a szívében rejlő íratlan törvényt.

Talán kissé divatjamúltnak hangozhat a lelkiismeretre apellálni egy olyan korban, amelyben a klasszikus értékek válságát, vagy ha úgy tetszik, átértelmezését éljük át, a hit és a meggyőződés pedig gyakran háttérbe szorul a megszokással vagy a tömeg nyomásával szemben – de épp a változások és a bizonytalanság idejében a legfontosabb, hogy határozottan el tudjuk dönteni, mit tartunk jónak és rossznak, mit tartunk követendőnek és mit elvetendőnek. Minél nagyobb nehézségekkel nézünk szembe, annál nagyobb szükségünk van a biztos iránymutatásra, a stabil értékrendre, amely minden körülmények között segít megtalálnunk a helyes utat, s az egyetlen érték, amely ezt garantálni tudja, az a saját meggyőződésünknek megfelelő cselekvés.

Félreértés ne essék: nem azt mondom, hogy mindenkinek ugyanazt az egyetlen helyes utat kell megtalálnia, hisz minden ember különleges és egyedi, a világ körülöttünk pedig nem fekete-fehér szélsőségekből áll. Azt az utat kell megtalálnunk, amely számunkra helyes, mindannyiunknak a maga egyedi helyzetében, s ezt mindenkinek egyedül kell megtennie – nincs királyi út, nincs egyetlen képlet vagy elmélet, amely megfellebbezhetetlenül kinyilvánítaná, mi a helyes és mi a helytelen, vagy objektív mércét szolgáltatna a különböző értékekhez.

Mit jelent valójában a meggyőződésnek megfelelő cselekvés? Számomra a meggyőződés koncepciója elválaszthatatlanul összefonódik a szabad akarral és a racionális gondolkodással. Az őszinte meggyőződés az ember lelkéből fakad: nem külső kényszer erőlteti rá, nem a törvényeknek vagy a környezetében élők elvárásainak való megfelelési igényből, nem titkolt vágyakból, komplexusokból vagy elfojtott érzelmekből születik. Ha meggyőződésemnek megfelelően cselekszem, nem a félelem motivál, nem is a számítás, hanem a tudat, hogy ezt *kell* tennem, mert ez az, ami helyes, és nincs szükségem további magyarázatra, indoklásra vagy kifogásokra. Az a külső kényszer, amely megakadályozza, hogy szabadon dönthessek vagy egyáltalán bármit cselekedhessek, olyan helyzetet teremt, amelyben a meggyőződéses cselekvés koncepciója értelmét veszti. Az ilyen szélsőséges szituáció azonban nagyon ritka, hisz' a külvilág többnyire csak korlátozza, nem pedig eltörli a cselekvési szabadságot, rendszerint azzal, hogy nem kívánt következményeket kapcsol egyes cselekvésekhez. Jellemzően ilyenek a jogszabályi előírások: az ember megteheti, hogy áthágja

Életem legfontosabb értéke címmel írt ki esszépályázatot a Kortárs folyóirat 2018 nyarán, a pályázókat az érték-tudatos jövőképek témakörének kifejtésére biztatva. A következőkben a helyezést elért írásokat közöljük.

őket, ekkor azonban számolnia kell azzal, hogy az állam a jogsértésnek megfelelő büntetéssel sújtja. Ha azonban valaki bármely okból így határoz, megszeghető minden szokás, minden társadalmi norma, s mindig előttünk áll a lehetőség, hogy meglepő vagy szokatlan tetteket vigyünk véghez. A szabad akarat tehát rendelkezésünkre áll, mind a tekintetben, hogy szabadon alakítsuk ki a meggyőződésünket – hisz mind a gondolatolvasás, mind az orwelli gondolatrendőrséghez hasonló szervek szerencsére még váratnak magukra –, mind pedig, hogy annak megfelelően cselekedjünk. Tudnunk kell azonban, hogy bármit és bárhol cselekszünk, a környezet arra valamiképpen reagálni fog. Itt kerül elő a meggyőződéses cselekvés másik oldala, a racionalitás.

A meggyőződés ugyanis nem fanatizmus, nem vak hit, mert aki fenntartás nélkül fogad el hangzatos, ám üres szövegeket, vagy a *fiat iustitia, pereat mundus* elvét követve szemellenzővel takarja el lelki szemeit, s elfelejti, hogy a cselekedeteinek következményei is vannak, az önként dobja félre az ember legnagyobb tehetségét, a gondolkodás képességét. Míg a filozófia és az erkölcsstan elméleti példáiban az értékkonfliktus kvázi légüres térben lebeg, a való életben sosem ez a helyzet. Többnyire nem kettő vagy három, hanem számtalan lehetőség közül választhatunk, amelyek következményei csak korlátozott mértékben láthatók előre, s így nem két érték egymáshoz viszonyított helyzetét kell meghatároznunk, hanem számtalan, különböző súllyal latba esőt. Aki ezt figyelmen kívül hagyja, elveszíti a lehetőséget, hogy a szükséges információk birtokában alakítsa ki a meggyőződését a helyes cselekvésről, s olyan helyzetbe kerül, mint aki úgy próbál házat építeni, hogy nem ismeri a rendelkezésére álló építőelemek anyagát, formáját, súlyát és teherbírását.

A meggyőződés tehát afféle *aurea mediocritas*ként kovácsolódik össze a hitből és a logikából, s az egyszeri döntések háttéréként stabil vázat ad az ember világképének, mint a lelkiismeret és a tapasztalat tükrében kikristályosodott gondolkodásmód.

Ez a kettős jelleg, az értelem és érzelem közti pozíció nemcsak az őszinte meggyőződés követésére jellemző, hanem minden értékre, amelyet legfőbb értéként állíthatunk filozófiai hierarchiánk csúcsára. Az ember képtelen egymástól elválasztani a gondolatokat és az érzéseket, amelyeket ugyanahhoz a fogalomhoz társít: az emlékek és érzelmek, az ismeretek és fogalmak komplex összefonódása adja meg az értéknek a számunkra ismerős formát. Ha azonban egy értéket kiemelünk a többi közül, s legfőbb értéknek nevezzük ki, különös jelentőséggel bír a gondolati és érzelmi egyensúly: ha ugyanis akár az egyik, akár a másik aránytalanul háttérbe szorul, az érték követésekor pusztán ösztönlénnyé alacsonyodunk le, vagy érzelmeinket elhagyva rideg, embertelen gépezetté válunk.

Bár számtalan dolog van a világon, amelyet értékesnek találhatunk, s amelyek békében megférnek egymás mellett az ember életében és gondolataiban, *legfőbb* értéknek csak egyet nevezhetünk, azt, amely véleményünk szerint felülírja az összes többit. Igen ám, de minden körülmények között? S meddig terjednek a legfőbb érték határai?

A család elismert érték, mint ahogy az emberi élet, a magántulajdon tisztelete vagy a becsület is. De ha a családot helyezem az értékhierarchiám csúcsára, az vajon azt jelenti-e, hogy a családomért hajlandó vagyok ölni, lopni vagy olyat tenni, amelyet egyébként becstelenségnek találok? Vagy csak korlátok között, arányosság alapján: ha a családom életét kell megmenteni, s ezért valaki más élete a tét, hajlandó vagyok ölni, de a családom anyagi boldogulásáért nem?

Akárhogy is döntök, végeredményben fel kell áldoznom egyik értéket a másikért. A fenti példában vagy azt mondom, hogy bár nagyon fontos a család, van, amit az ember a családjá érdekében sem tehet meg, vagy pedig azt, hogy a család annyira fontos érték, hogy vele szemben az összes többi elveszíti a jelentőségét. S bármely értéket állítom a csúcsra – a barátságot, a hűséget, Istent, a kreativitást, az emberismeretet, a tudományt etc. –, ugyanez lesz a következmény: az értékek konfliktusa esetén arra kényszerülök, hogy vagy az egyik, vagy a másik oldal javára feladjak valamit abból, amit fontosnak tartok. S ekkor még nem számoltam a konkrét helyzet körülményeivel, a számtalan aprósággal, amely árnyalja a döntést, a következményekkel, amelyeket vagy láthatok előre, vagy nem.

A meggyőződés alapján cselekvés feloldja ezt a dilemmát. Ha a meggyőződésemet követem, nem kell általános elveket vagy merev rendszerű hierarchiát felállítanom, a meggyőződés ugyanis nem elméleti, hanem gyakorlati érték, mindig a konkrét helyzetben merül fel. Ha azt teszem, amit helyesnek érzek, nem kell megszorításokat, kiegészítéseket vagy kitételeket tennem. Ismét a fenti példát folytatva: nem azt kell végiggondolnom, hogy a családomat vagy a törvénytiszteletet tartom-e fontosabbnak, hanem csak arra kell választ adnom, mit teszek, amikor az öcsémet letartózik-

tatják bolti lopásért. Megszakítom vele a kapcsolatot? Megpróbálom megnevelni, megértetni vele, miért nem szabad ilyet tennie? Olyannak fogadom el, amilyen, és nem érdekel, mit cselekszik, hisz' nem vagyok a testvérem őrzője? Hamis alibit biztosítok számára? Számptalan érték ütközik össze egymással, s a tettem következményei beláthatatlanok, de ha nem arra gondolok, hogy vajon mit várnak el a szüleim, mi lesz a döntésem anyagi vonzata, vagy hogy mikor veszíthetek a legkevesebbet, hanem arra, hogy melyik tett az, amit helyesnek érzek, tudni fogom, mit kell tennem.

Ezen a ponton adja magát a kérdés, hogy honnan fogom tudni, helyes-e a döntés, amit hozok. A válasz: nem tudhatom. Az átvitt értelemben vett értékek épp olyanok, mint a fantázia, a hit vagy a szeretet: nem vizsgálhatók tudományosan, nem számszerűsíthetők, bár körülírhatók, de nem megragadhatók. Nincs olyan egyenlet, amellyel kiszámíthatom, mi az erkölcsi vagy filozófiai szempontból helyes cselekvés. Van viszont más visszajelzés: a meggyőződés pozitív és a megbánás negatív ereje.

A nem kívánt következményeket is ellensúlyozhatja az a tudat, hogy azt cselekedtem, ami helyes. Ahogy Spárta hősei is elmondhatják, „megcselekedtük, mit megkövetelt a haza”, úgy én is elmondhatom, hogy megtettem, amit a lelkiismeretem parancsolt, a helyes utat választottam, akkor is, ha áldozatot kellett hoznom érte. Abban a tudatban élhetek tovább – vagy ha a thermopüla-i csatához hasonló helyzetbe kerülök, abban a tudatban halhatok meg, s ez néha éppoly sokat számít –, hogy hű maradtam ahhoz az meggyőződéshez, amit fontosnak tartok, s hű maradtam önmagamhoz. Aki úgy él, hogy mindig a meggyőződésének megfelelően cselekszik, annak nincs mit megbánnia: ha elkövet is hibákat – és biztosan fog, hiszen *errare humanum est*, és néha mindegyikünkkel előfordul –, azok fejlődésének, növekedésének fontos részévé válhatnak, tanulhat belőlük, s nem kell lelki furdalást éreznie miattuk.

Ez ugyanis a meggyőződés negatív oldala: a megbánás, ha nem úgy cselekedtünk, ahogy helyesnek tartjuk. Ne becsüljük alá a büntudat erejét: hosszú időn át kínozhatja az embert, olyan terhet jelenthet, amelyet életünk végéig cipelnünk kell. A legklasszikusabb példa a büntudatra a *Bűn és bűnhődés* főhősének, Raszkolnyikovnak az esete. Dosztojevszkij tökéletesen bemutatja, hogy a bűn miképp hordja magában a bűnhődést, de nem részletezi, hogy *miért*. A válasz abban rejlik, hogy az ember mit tekint bűnnek: nem azt, amit a törvény vagy bármely vallás tanítása tilt – hiszen hányszor hallhatjuk, hogy valaki, aki az előírásokkal ellenkezően, de a saját hite szerint helyesen cselekedett, azt mondja: „igen, megtettem, de a lelkiismeretem tiszta” –, hanem azt, amit helytelennek érez, ami a meggyőződésével ellentétes. Raszkolnyikov megúszhatta volna a gyilkosságot felelősségre vonás nélkül, ha könyörtelen gyilkos lett volna, aki utólag könnyedén elfeledkezik a tettről, vagy ha oly anyagias vagy önző lett volna, hogy az öregasszony halálát csekély árnak tekinti a vagyoni előnyért cserébe. Raszkolnyikov bukását a büntudata okozta, az pedig abból fakadt, hogy bár megindokolta magának, miért követheti el a gyilkosságot, és ennek megfelelően is cselekedett, a valódi, őszinte meggyőződése továbbra is az maradt, hogy helytelen, amit tesz, nincs joga elvenni egy másik ember életét. Hagyta, hogy a kétségbeesése és a haragja döntsön helyette, a belső meggyőződésével ellentétes filozófiát követett, s ezért sokkal súlyosabb büntetést mért magára, mint amilyennel a törvény magát a gyilkosságot büntette.

Az őszinte meggyőződés tehát, mikor az ember nem pillanatnyi indulatának, aggodalmának vagy lelkesedésének enged, hanem a lelke mélyébe tekint, s az ott rejlő íratlan törvényt követi, mind a tett előtt, mind utána biztosan jelzi, mi a helyes választás, melyik a megfelelő döntés.

Természetesen a helyzet nem mindig ilyen egyszerű és világos, hisz' ha tisztában vagyunk is vele, hogy mit tartunk helyesnek, rengeteg minden letéríthet minket az útról. Nem csupán saját bizonytalanságaink, félelmeink, hanem a külső nyomás, családjunk vagy barátaink elvárása, a megfelelni vágyás – mégis, bármi legyen is az ok, amiért kételkedünk, ha tudjuk és érezzük, mi felel meg a meggyőződésünknek, aszerint kell cselekednünk. Ez nem mindig egyszerű, de egy nehéz helyzetben döntést hozni sosem az, bármilyen érték szem előtt tartásával, bármilyen értékrendnek vagy világnézetnek megfelelően kívánunk cselekedni.

Az olyan stabil meggyőződés kialakításához, amely felül tud emelkedni ezeken az akadályozó tényezőkön, és nem esik bele a leggyakoribb gondolkodási csapdáiba, idő és bizonyos szintű tapasztalat megszerzése kell. Olyan érték ez, amellyel egy kisgyermek csak a legritkább esetekben rendelkezik, mindazonáltal ez a többi érték egyértelmű követésére is igaz: hisz' mind az értékek felismerése, mind a szilárd értékrend kialakítása – beleértve a központi érték meghatározását – hosszú, küzdelmes folyamat, amely az ember felnőtté válása során, évtizedes távlatokba nyúlva zajlik le.

Kohlberg, a pszichológia elismert professzora annak alapján, hogy az ember mire alapozva hozza meg döntését, hat szakaszra osztotta az erkölcsi fejlődést, amelyek a következőképpen követik egymást: büntetésorientáció, jutalomorientáció, jogyerek-orientáció, tekintélyorientáció, társadalmiszerződés-orientáció és etikaelv-orientáció. Az a fajta őszinte, letisztult meggyőződés, amely számomra központi érték, csak a hatodik szakaszra jellemző, mindazonáltal a kialakult meggyőződés mellett is előfordulhat, hogy valamely korábbi szakasznak megfelelő indoklás alapján hozunk döntést, mert csupán a pozitív és negatív következményeket mérlegeljük, vagy egy követendő példának tekintett személy értékrendjének akarunk megfelelni ahelyett, hogy kialakítanánk a sajátunkat. Valóban könnyebb a korábbi szakaszok alapján dönteni, mert így a döntések meghozatala kevesebb átgondolást igényel, s az ember nem szorul rá arra, hogy őszinte legyen magával szemben; mégis értékesebb az a döntés, amelyet őszinte meggyőződésünk alapján hoztunk, s amelynek indoklása egy stabil értékrenden nyugszik.

Kohlberg elméletének nemcsak pszichológiai és erkölcsi vonzata van, de az értékek vizsgálatának szempontjából is releváns. Az első öt szakasz ugyanis mind egy-egy központi érték köré szervezi a döntést: a büntetéstől menekvés, a jutalom, a környezet elismerése, a megbecsült, tisztelt vagy szeretett személyek, a társadalmi együttműködés és a közérdek mind jelentős, elismert értékek, amelyek Kohlberg szerint egy-egy fejlődési szakaszban központi értékkel lépnek elő. Csupán a hatodik szakasz az, amelyben az ember önálló meggyőződést alakít ki, s nem a fejlődési szakaszra jellemző általános értéknek megfelelően alakítja döntéseit, hanem saját etikája alapján, amelyben a saját maga számára legfontosabb értéket helyezi központi helyre. Úgy is mondhatnánk, felnőni a szempontból annyit jelent, mint sorra megkérdőjelezni és elvetni a készen kapott, könnyebb utat kínáló központi értékeket, míg meg nem találjuk azt, amelyet valóban a sajátunknak nevezhetünk.

A meggyőződésnek megfelelő cselekvés tehát nem csupán tisztelendő érték, de egyben követelmény, elvárás is: elérése révén felelős felnőtté válhatsz, és, Kipling szavaival élve, „így lesz tiéd a Föld és minden, ami rajta, és – ami több – ember leszel, fiam”.

Valóban, tiéd a Föld: mert az értékektől általában mögöttes tartalmat és jótékony hatásokat is várunk, valamilyen pozitívumot, erkölcsi stabilitást, ha vallásosak vagyunk, túlvilági jutalmat, leggyakrabban azonban boldog és teljes értékű életet, bármit jelentsen is ez számunkra. Hogy garantálhatja ezt, ha úgy cselekszünk, ahogy azt helyesnek tartjuk?

Először is le kell szögeznünk, hogy egyetlen érték sem állhat önmagában: mindegyikük összekapcsolódik, egybefolyik másokkal, hol nem különíthetők el pontosan, hol pedig konfliktusba kerülnek egymással. A szeretet szorosan kapcsolódik az önfeláldozáshoz, a hűséghez és a türelemhez, a barátság az emberismerethez, az összetartáshoz és a megértéshez, a tudás a szorgalomhoz, a bölcsességhez és a kitartáshoz, és így tovább, minden összefüggésbe hozható mindennel. A meggyőződés olyan érték, amely keretbe foglalja ezt a rendszert, megmutatja, hogy az egyes konkrét helyzetekben hogyan viszonyulnak egymáshoz a számunkra jelentős értékek, hogy találhatjuk meg az egyensúlyt. Ha a meggyőződésünket követjük, feloldhatjuk azokat a konfliktusokat, amelyek az értékek között szükségszerűen kialakulnak.

Az őszinte meggyőződés és a többi érték kölcsönösen erősítik egymást. Aki semmilyen értéket nem tisztel, annak nincs kiindulópontja, amelyre elkezdheti felépíteni meggyőződését – ezért még egy téves vagy mások által el nem ismert érték is jobb, mint a semmilyen, mert ha az ember felismeri, hogy amit korábban jelentősnek tartott, mégsem az, vagy amit lebecsült, valójában értékes, korrigálhatja a hibát, és megváltoztathatja a véleményét, ha azonban képtelen bármire is értékként tekinteni, pusztán a vak véletlen fog célt és irányt szabni az életének. Aki pedig híján van a biztos meggyőződésnek, a lelkiismeret irányítójának, az képtelen lesz az általa tisztelt értékek konfliktusa esetén döntést hozni, örökös dilemmákban fog vergődni, amelyekből megalapozatlan, átgondolatlan döntések révén próbál majd kikászálódni, vagy azt várja, hogy mások határozzanak helyette, hogy megszabaduljon a döntéstől s az ezzel járó felelősségtől.

Másodjára meg kell állapítanunk, hogy a teljes és boldog élet kulcsa nem lehet minden személy számára ugyanaz az érték. Hamvas Béla szerint minden emberrel vele születik a tudás, hogy az élet csak akkor ér bármit is, ha feláldozzuk valamiért, s ez a feláldozás nem azt jelenti, hogy meg kell halnunk, az életünket kell adnunk, hanem azt, hogy szükségünk van valamire, amire rá tudjuk tenni az életünket, amire rááldozzuk az időnket és energiánkat, ami értelmet ad a létünknek. Gondolj merészet és nagyot, s tedd rá éltedet – ha erre képes vagy, már nem éltél hiába, akár elérted a kitűzött céljaid, akár nem.

Van, akinek az élete a családban teljesedik ki, van, akié a hivatásában, a művészetben vagy a tudományban – számtalan dolog van a világon, amely érdemes arra, hogy egy életet töltsünk vele. De ha tudjuk is, mi a cél, amit elérni kívánunk, mi az, ami fontos a számunkra, annak elérése vagy megszerzése nem garantálja, hogy életünket boldognak és teljesnek érezzük. Régi kínai átok, hogy „teljesüljön minden kívánságod”, s bizonyára mindnyájan ismerünk embereket, akik elérték, amit egy életen át hajszoltak, s mégsem boldogok, azt mondják, nem olyan, mint amilyennek megálmodták, vagy hiába van meg mindenük, amit kívánhatnak, mégsem tudnak elégedettek lenni.

Ennek oka jelentős részben az, hogy az emberek a külvilágban keresik a boldogságot, holott az belülről fakad: az ember a legnagyobb nyomorúság, legsúlyosabb sorscsapások közepette is lehet boldog, és minden siker, eredmény és bőség ellenére is lehet boldogtalan, attól függően, milyen szemmel tekint a világra. Nincs olyan érték, amely önmagában garantálná a boldog életet, de az értékek azok az alapkövek, amelyekre boldogságunkat építhetjük. Ha értékek nélkül élünk, az életünk nem lehet sem boldog, sem teljes, ha pedig elveszítjük az értékeinket, még messzebb kerülünk attól, amit elérni vágyunk. Ahhoz, hogy megvalósíthassunk valamit abból, amit értékesnek vélünk, hogy megtalálhassuk azt, amire rá akarjuk tenni az életünket, szükségünk van egy értékrendre, márpedig semmi sem nyújthat számunkra olyan biztos értékrendet, mint az, ha mindenkor a belső meggyőződésünket követve cselekszünk.

Számomra ezért is a legfontosabb érték, hogy mindig azt tegyem, amit helyesnek találok. Nem tudhatom, mit hoz számomra a jövő, csak azt, hogy hiába tervezek bármit, nem lehetek bizonyos terveim sikerében: akár a személyes életemben történhet olyan katasztrófa vagy nagy szerencse, amely megváltoztat mindent, amire készültem, akár a történelem folyóján támadhat olyan vihar, amely magával sodor – erre is, arra is végeérhetetlen számú példát láthattunk a múltban. Ha azonban mindig ezen értékek megfelelően cselekszem, s az őszinte meggyőződés vezeti lépteim, bízhatok abban, hogy minden körülmények között megállom a helyem, hű tudok maradni a számomra fontos személyekhez és értékekhez, végül pedig önmagamhoz is. Ez az az érték, amely lehetővé teszi számomra, hogy félelem és bizonytalanság nélkül vágjak neki az életnek, abban a meggyőződésben, hogy az életem értékes és boldog lesz, olyan élet, amelynek végeztével azt mondhatom: érdemes volt élnem e földön.

II. helyezett

DOBOSY ILDIKÓ

Az áldozat értéke

ÉRTÉKMÉRŐK A PÓTOLHATÓSÁG KORÁBAN

Értéke annak van, amit megbecsülünk. Ez minden esetben relatív. Egy tehetős édesapa drága ajándéka átértékelődik, ha csak a gyermekére áldozott időt akarja ezzel helyettesíteni. A víz értéke átértékelődik a sivatagban, az emberi élet átértékelődik statisztikákban, háborúban. Ahhoz, hogy az értéket mégis valamilyen szinten meg tudjuk érteni, bármennyire alá is van vetve relatív természetének és az emberi szubjektivitásnak, meg kell határoznunk egy értékmérő eszközt. Anyagi téren ez a pénz. A pénz nem más, mint összesűrűsödött, materializált idő. Az „idő: pénz” szállóigével mindenki együtt tud érezni, mégis kevesen gondolnak bele, milyen mérhetetlen súly van ezekben a szavakban. A gyémánt pénzben mért árában évmilliók munkája, földtörténeti korok és az anyaföld súlyos teste feszül. Egy hegedűvirtuóz koncertjének jegyárában nemcsak a másfél órás koncert ideje materializálódik papír- vagy digitális pénzzé, hanem évtizedek kitartó elhivatottsága, a szülők áldozatai, marketinges csoportok tucatjai. Ez mind idő. Időbe telik bármilyen anyagi javat előállítani, szolgáltatást igénybe venni, tudást megszerezni.

DOBOSY ILDIKÓ (1992) Budapest